

Kieliverkosto (<https://www.kieliverkosto.fi/fi>)

Polkuja ammattikielen oppimiseen ja osaamisen kuvaamiseen

Miten aikuinen maahanmuuttaja pääsee kotoutumiskoulutuksen jälkeen ammatillisiin opintoihin tai työelämään? Millaista ohjausta ja ammatillista kielitaitoa hän tarvitsee selvittääkseen tästä nivelvaiheesta? Briefcase – Oma polku ammattiin -hankkeessa törmättiin monenlaisiin haasteisiin, mutta hanketoimijoiden yhteistyönä saatiin rakennettua monipuolisia ja käyttökelpoisia ammatillisen suomen Kielisalkkuja sekä osaamisportfolion laadintaa helpottavia ohjeistuksia.

Julkaistu: 11. syyskuuta 2019 | Kirjoittanut: Veera Haverinen, Anna-Maria Ratia, Jaana Poikolainen, Erja Mölsä ja Riina Viisainen

Kun aikuinen maahanmuuttaja tulee Suomeen, hänet ohjataan yleensä suomen kielen opintojen pariin kotoutumiskoulutukseen, aikuisten perusopetukseen tai vapaan sivistystyön koulutuksiin. Suomen kielen opinnot ovat kuitenkin pian ohi, ja Suomeen tulleen maahanmuuttajan pitäisi löytää oma polkunsu työlämään. Tämä suomen kielen opiskelun jälkeinen nivelvaihe on usein kriittinen vaihe, joka pitkittyessään hidastaa työllistymistä ja kotoutumista ja lisää aikuisten maahanmuuttajien syrjäytymisriskiä.

Briefcase – Oma polku ammattiin -hankkeen (1.12.2016–31.8.2019, rahoittajana Euroopan sosiaalirahasto ESR) tarkoitus on ollut löytää uusia toimintamalleja nivelvaiheessa olevien aikuisten maahanmuuttajien ammatillisen kielenoppimisen ja työllistymisen tueksi Kaakkois-Suomessa. Hankkeen aikana toteutettuihin nivelvaiheen pilottikoulutuksiin osallistui 135 työtöntä maahanmuuttajaa, jotka halusivat päästä opiskelemaan ammattia tai työllistyä. Järjestetyissä koulutuksissa maahanmuuttajat opiskelivat valitsemansa ammattialan sanastoa ja tekstejä sekä tutustuivat itseään kiinnostavan alan opiskeluun joko ammatillisessa oppilaitoksessa tai ammattikorkeakoulussa. Osa pilottikoulutusten opiskelijoista oli lisäksi työkokeilussa oman alansa yrityksessä tai kolmannella sektorilla. Pilottikoulutuksia toteuttivat

hankkeessa mukana olleet oppilaitokset: Kouvolan Aikuiskoulutus TAITAJA, Etelä-Kymenlaakson ammattiopisto, Kouvolan seudun ammattiopisto, Saimaan ammattiopisto sekä Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu.

Pilottikoulutusten avulla hankkeessa on rakennettu kielenoppimisen valmennusohjelmia, digitaalisia Kielisalkkuja. Koulutuksissa kehitetyt Kielisalkut perustuvat itseopiskelulle tai ohjatulle itseopiskelulle verkko-oppimisympäristössä ja ne ovat hankkeen päättyessä vapaasti kaikkien käytettävissä (www.briefcasejoomla.com (<http://www.briefcasejoomla.com>)).

Tavoitteena on ollut kehittää toimintamalli, jossa maahanmuuttaja, ammatillinen oppilaitos, kolmas sektori ja yritykset ovat mukana kielen oppimisessa. Lisäksi on haluttu parantaa maahanmuuttajien työllistymismahdollisuuksia laatimalla heidän kanssaan erilaisia Osaamisportfolioita, joita he ovat voineet hyödyntää koulutukseen ja työhön hakiessaan.

Kielisalkku oppimisen ja työllistymisen tukena

Kielisalkut ovat verkossa toimivia ammatillisen kielenoppimisen oppimisympäristöjä, joita maahanmuuttaja voi käyttää itsenäisesti tai ohjatusti opiskellessaan ammatillisten opintojen tai työelämän vaatimaa ammatillista suomen kieltä. Toisen asteen ammatillisiin opintoihin soveltuvat Kielisalkut toimivat Google Classroom -verkko-oppimisympäristössä, ja ne sisältävät eri ammattialojen suomenkielisiä materiaaleja ja tehtäviä, joita eri oppilaitoksissa opiskelevat maahanmuuttajat voivat hyödyntää. Ammatillisia Kielisalkkuja on saatavissa kuudelta eri ammattialalta: puhtauspalvelu-, rakennus-, sosiaali- ja terveys-, ajoneuvo- ja logistiikka-, ravintola- ja catering- sekä liiketoiminta-alalta. Lisäksi tarjolla on monia aloja yhdistävä Työelämä ja työturvallisuus -salkku. Kielisalkkuihin on kerätty verkossa tarjolla olevia valmiita materiaaleja, jotka on valittu niin, että niiden vaatima suomen kielen taitotaso (A2–B1) on sopiva kotoutumiskoulutuksen päättäneille opiskelijoille. Osaan materiaaleista on laadittu myös tehtäviä, joita opiskelijat voivat tehdä itsenäisesti tai ohjatusti. Materiaalit ja tehtävät on jaettu eri aihealueisiin, jotta opiskelijan olisi helppo edetä opiskelussaan. Aihealueita ovat esim. alakohtaiset ammatit, työvälineet, materiaalit, työskentely-ympäristöt ja työtehtävät.

Kielisalkkuja voivat käyttää sekä maahanmuuttajat itse että maahanmuuttajien kanssa työskentelevät ammattilaiset. Ne toimivat sekä itseopiskelumateriaalina että tukimateriaalina esimerkiksi työpaikkaohjauksessa. Materiaalit on tarkoitettu laajentamaan ammattisanastoa ja hahmottamaan alan kielellisiä käytänteitä. Osa Kielisalkkujen tehtävistä on rakennettu automaattisesti palautetta antaviksi, mutta osa tehtävistä vaatii opettajan ohjausta ja palautetta. Hankkeen tuottamat ja kokoamat aineistot ovat vapaasti käytettävissä, ja ne löytyvät hankkeen sivuilta: www.briefcasejoomla.com (<http://www.briefcasejoomla.com>). Kielisalkkujen ensisijaisena kohderyhmänä ovat kotoutumiskoulutuksen päättäneet maahanmuuttajat, mutta ne soveltuvat yhtä hyvin käytettäväksi myös kotoutumiskoulutuksen loppuvaiheessa tai ammatillisen koulutuksen alkuvaiheessa ammatillisen kielenoppimisen tukena opettajan ohjauksessa.

Verkossa tapahtuva itsenäinen opiskelu on tänä päivänä hyvin yleistä. Sitä suositaan erityisesti, koska se ei vaadi opettajalta eikä opiskelijalta jatkuvaa läsnäoloa. Kielisalkku-koulutusten pilotointivaiheessa, jolloin koulutuksiin osallistui nivelvaiheessa olevia tai kauemmin Suomessa asuneita maahanmuuttajia, törmättiin kuitenkin useisiin haasteisiin. Ensimmäisenä haasteena ovat oppimateriaalit. Suomen kielen oppijalle sopivat ammatilliset oppimateriaalit ovat verkossa hajallaan monenlaisilla sivustoilla, ja ne sisältävät usein pelkkiä tekstejä, kuvia ja videoita ilman oppimista edistäviä tehtäviä ja harjoituksia. Tästä johtuen verkosta löytyvät valmiit materiaalit eivät sellaisenaan palvele kovin hyvin verkko-opiskelua. Toinen esiin tullut haaste on aikuisten maahanmuuttajaopiskelijoiden vaihtelevat tietotekniset ja itseopiskelutaidot. Osa opiskelijoista käyttää tietokoneita, tabletteja ja älypuhelimia sujuvasti itsenäiseen opiskeluun, kun taas osalla ei ole edes sähköpostiosoitetta, jolla he voisivat kirjautua verkko-oppimisympäristöön. Myös itsenäisen opiskelun taidot vaihtelevat suuresti, mikä on tärkeää huomioida maahanmuuttajien nivelvaiheen verkko-opetusta ja siihen liitettävää ohjausta suunniteltaessa. Kielisalkku soveltuukin parhaiten niille opiskelijoille, joiden oppimaan oppimisen valmiudet ja tietotekniset taidot ovat jo valmiiksi riittävällä tasolla itsenäiseen tai ohjattuun verkko-opiskeluun.

Toisen asteen ammatillisten materiaalien lisäksi hankkeessa laadittiin materiaaleja myös ammattikorkeakoulutasolle. Nämä kielisalkkuaineistot ja oppimistehtävät löytyvät Moodlesta, joka on korkeakouluissa yleisesti käytössä oleva oppimisympäristö. Linkki sivustolle löytyy Briefcase-hankkeen sivuilta (linkki yllä). Tehtävät on suunnattu opiskelijoille, joiden kielitaito on jo melko hyvä (B1–B2) ja jotka ovat kiinnostuneita sosiaali-, terveys- tai rakennusalaista. Tehtävät soveltuvat itseopiskeluun niille, joiden tavoitteena on korkeakoulututkinto tai joilla on jo korkeakoulututkinto ja jotka haluavat kehittää alakohtaista sanavarastoaan työllistyäkseen tai perustaakseen yrityksen. Valmiita digitaalisia aineistoja ei ollut käytettävissä. Tehtävät on laatinut suomen kielen asiantuntija Leena Griinari, ja niitä ovat kommentoineet pilotteihin osallistuneet henkilöt (Griinari 2017). Tiettyjä luetun tai kuullun ymmärtämiseen liittyviä tehtäviä pidettiin vaikeina mutta tarpeellisina erityisesti, jos tavoitteena oli päästä opiskelemaan korkeakouluun.

Osaamisportfolio ovien avaajana

Ammatillisen suomen kielen lisäksi maahanmuuttaja tarvitsee välineen, jolla hän voi osoittaa osaamistaan tilanteessa, jossa hänellä ei ole käytettävissään samanlaisia tutkintotodistuksia kuin suomalaisilla työnhakijoilla. Osaamisportfolio on työkalu, jota on käytetty yleisesti osaamisen kuvaamiseen jo vuosia. Hyvin laadittu portfolio voi avata ovia työpaikkoihin tai auttaa opiskelijan osaamisen tunnistamisessa tai yrityksen perustamisessa. Eri kulttuuritaustaisille oman osaamisen sanoittaminen saattaa olla haasteellista, sillä heillä ei välttämättä ole hallussaan kulttuurista koodistoa eli kulttuuritietoa suomalaisesta työelämästä.

Digiylhteiskunnassa toimiminen edellyttää digitaalisten välineiden hallintaa, ja myös siksi osaamisportfoliot kannattaa laatia digitaaliseen muotoon. Toimiva osaamisportfolio laaditaan siten, että mahdollinen työnantaja tai koulutusorganisaatio saa tarvitsemansa kuvan henkilön osaamisesta ja siitä, miten tämän osaamista mahdollisesti kannattaa kehittää.

Osaamisportfolion laadinta voi auttaa myös hahmottamaan omia resursseja yrityksen perustamiseen. Kirjallisen materiaalin lisäksi osaamista voidaan kuvata myös työtilanteista tai harrastuksista otetuilla kuvilla tai videoilla.

Hankkeen tavoitteena on ollut laatia selkeitä ohjeita ja malleja, joiden avulla maahanmuuttajataustaiset voivat kuvata osaamistaan. Ohjeita ammatillisen osaamisportfolion laadintaan löytyy hankkeen Google Classroomista ja Wixistä, joihin pääsee kätevästi hankkeen kotisivuilta osoitteesta www.briefcasejoomla.com (<http://www.briefcasejoomla.com>).

Video-CV yhtenä tapana todentaa osaamistaan

Hankkeessa pilotoitiin myös video-CV:n tekemistä, sillä videoidut ansioluettelot ovat yleistymässä kovaa vauhtia työhaussa. Kohderyhmänä Kouvolan Aikuiskoulutuskeskuksessa olivat työtä tai koulutuspaikkaa hakevat nivelvaiheen maahanmuuttajat, joilla on haasteita todentaa omaa osaamistaan ja joiden suomen kielen taito on vielä alkutaipaleella. Hyvän käsikirjoituksen tekeminen videota varten on erittäin tärkeää. Ohjauksen avulla saatiin aikaan tiiviitä ja selkeitä käsikirjoituksia puheen rytmittämiseksi. Puhuminen kameralle oli monille uutta ja jännittävää, mutta harjoittelemalla muutamia kertoja se alkoi sujua. Useampi kuvauskerta muutaman minuutin tarinasta oli opettavaista. Moni ei osannut itse editoida videoita, joten yhteen hyvään tuotokseen vaadittiin riittävän monta ottoa.

Videolta välittyy henkilön persoona lyhyessä ajassa. Onkin tärkeää, että ohjaava henkilö ei liikaa vaikuta tuotokseen, vaan tukee osallistujaa oman osaamisensa jäsentämisessä ja ilmaisussa. Pilotoinnissa henkilöt rohkaistuivat kertomaan osaamisestaan kameran edessä. He saivat itselleen videosta linkin ja ohjeet, kuinka linkki jaetaan eteenpäin. Pilotoinnissa moni sai oppia siitä, kuinka voi tehdä saman itse. Video-CV on yksi tapa kertoa itsestään ja osaamisestaan työnantajille ja usein se on pakollinen työhaun osa.

Työkokeilun kautta työmarkkinoille

Kielisalkun ja Osaamisportfolion lisäksi hankkeessa selvitettiin ohjatun työkokeilun hyödyntämistä nivelvaiheen ammatillisessa kielenoppimisessa. Pilottikoulutukseen kuuluneen työharjoittelun toteutukseen mietittiin ensin erilaisia vaihtoehtoja, ja lopulta päädyttiin TE-toimiston työkokeiluun. Saimaan ammattiopiston pilottikoulutus kesti 3,5 kuukautta, jonka jälkeen suurin osa opiskelijoista aloitti työkokeilun. Opiskelijat etsivät itse jokainen omaan alaansa liittyvän työkokeilupaikan omalla aikataulullaan ja tekivät sopimuksen TE-toimiston ja työnantajan kanssa. Työkokeilujen aikataulu oli joustava, ja osa opiskelijoista aloitti työkokeilun samalla, kun lähiopetus oli vielä käynnissä. Suurin osa aloitti työkokeilun kuitenkin vasta lähiopetuksen loputtua.

Pääosa opiskelijoista oli työkokeilussa 2–4 viikkoa, minkä jälkeen muutamat vielä jatkoivat sopimuksiaan. Vaikka hanke ei ollut työkokeiluissa sopimusosapuolena, hankehenkilökunta koordinoi ja valvoi työkokeiluja: pilottikoulutuksen ohjaajat vierailivat jokaisen opiskelijan työpaikalla kokeilun loppupuolella ja kävivät palautekeskustelun yhdessä harjoittelijan ja työnantajan kanssa.

Työnantajilta saatu palaute oli valtaosin positiivista. Myös opiskelijat olivat iloisia ja tyytyväisiä työkokeilujaksoon ja sen antiin. Monet olivat päässeet käyttämään työtehtävissään sekä suomen kieltä että ammatillista osaamistaan monipuolisesti. Työnantajilta saaduissa palautteissa ainoaksi negatiiviseksi asiaksi nousi opiskelijoiden puutteellinen kielitaito, jonka vuoksi harjoittelijat eivät olleet suoriutuneet kaikista työtehtävistä esimerkiksi asiakaspalvelutilanteissa. Joissakin paikoissa taas opiskelijoiden ongelmaksi oli muodostunut hiljainen sesongin ulkopuolelle jäävä ajankohta, jolloin työtehtäviä ja asiakaspalvelutilanteita tuli kovin niukasti. Tämän tyyppisissä tapauksissa työkokeilupaikan valinta korostuu, ja sesongin vaikutus tulisi ottaa paremmin huomioon niin, ettei kaikkein hiljaisin tai kiireisin aika ole työharjoittelijan kannalta paras mahdollinen. Kaiken kaikkiaan työkokeilu oli kaikille osapuolille positiivinen ja hyödyllinen kokemus, joka antoi opiskelijoille eväitä sopeutua suomalaiseen työelämään ja toisaalta työnantajille kokemusta ulkomaalaistaustaisista työntekijöistä. Ehkäpä työkokeilujen seurauksena kynnys madaltui sekä maahanmuuttajien että työnantajien näkökulmasta niin, että työn hakeminen ja työpaikan saaminen on jatkossa asteen helpompaa.

Monimuotoiset urapolut

Hankekonsortioon kuului viisi oppilaitosta. Hanketta toteutettiin yhdessä ja kaikissa oppilaitoksissa toteutettiin pilotteja. Tavoitteena oli tuottaa linjakas suomen kielen oppimista ja osaamisen kuvaamista tukeva monipuolinen aineisto, joka palvelee monenlaisia tarpeita ammattiopiskelusta korkeakouluopiskeluun ja parantaa työllistymismahdollisuuksia. Jatkossa hankkeen tuotoksia voidaan hyödyntää laajasti, sillä digitaaliset aineistot ovat vapaasti käytettävissä. Käyttäjinä voivat toimia esimerkiksi oppilaitokset, kotouttamiskoulutusta tarjoavat ja kolmannen sektorin toimijat sekä verkossa itseopiskelua harrastavat henkilöt.

Polut itselle sopivalle uralle voivat olla hyvin monimuotoisia. Maahanmuuttajille omien työllistymispolkujen hahmottaminen voi olla haasteellista, erityisesti jos suomen kielen osaaminen ei ole työnantajien kriteerien mukaan riittävällä tasolla. Työn perässä muuttaville työmarkkinat ovat avoinna, mutta muista syistä muuttaneille ovet ovat usein vain raollaan. On todettu, että maassaoloaika helpottaa työllistymistä ja korkeasti koulutetut työllistyvät helpommin (Busk, Jauhiainen, Kekäläinen, Nivalainen & Tähtinen 2016). Toisaalta vaikka maahanmuuttajalla olisi jo korkeakoulututkinto, on monille edelleen hankalaa saada työpaikka, jos kielitaito ei työnantajan mielestä ole riittävä.

Briefcase-hankkeeseen osallistuneista maahanmuuttajista monet olivat törmänneet työnhaussa kieliongelmiin, joten tähän olisi kiinnitettävä huomiota suunniteltaessa maahanmuuttajille palvelupolkuja. Esimerkiksi työkokeilu voi auttaa työllistymään (Mayer, Eskelinen, Laasonen, Nyman, Valtakari, Ranta & Yli-Koski 2019), sillä kokeilun aikana työnantaja voi varmistua mahdollisen työntekijän kielitaidon riittävydestä työtehtävien suorittamiseen. Olisikin tärkeää, että maahanmuuttajien työllistymistä edistävät TE-toimistot kiinnittäisivät erityistä huomiota nivelvaiheessa olevien maahanmuuttajien ohjaukseen ja tarjoaisivat heille mahdollisuutta ammatillisen kielen opiskeluun ja osaamisen kartoittamiseen erilaisissa nivelvaiheen koulutuksissa. Kun ammatillinen kielitaito on riittävällä tasolla ja maahanmuuttajalla on paremmat valmiudet esitellä omaa osaamistaan, avautuvat suomalaiset työmarkkinat myös heikommalla koulutustaustalla Suomeen tulleille maahanmuuttajille.

Veera Haverinen, Etelä-Kymenlaakson ammattiopisto Ekami

Anna-Maria Ratia, Etelä-Kymenlaakson ammattiopisto Ekami

Jaana Poikolainen, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu

Erja Mölsä, Kouvolan Aikuiskoulutuskeskus

Riina Viisainen, Saimaan ammattiopisto Sampo

Lähteet

Briefcase – Oma polku ammattiin -hanke. 2019. Kielisalkku- ja osaamisportfolioaineistot. Saatavilla: www.briefcasejoomla.com (<http://www.briefcasejoomla.com>).

Busk, H., Jauhiainen, S., Kekäläinen, A., Nivalainen, S. & Tähtinen, T. 2016. Maahanmuuttajat työmarkkinoilla – tutkimus eri vuosina Suomeen muuttaneiden työurista. Helsinki: Eläketurvakeskuksen tutkimuksia.

Griinari, L. 2017. Kielisalkku – Ammattisanastoa avuksi ammattikorkeapintoihin. NEXT-verkkolehti. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. <https://next.xamk.fi/uutta-luomassa/kielisalkku-ammattisanastoa-avuksi-ammattikorkeapintoihin/> (<https://next.xamk.fi/uutta-luomassa/kielisalkku-ammattisanastoa-avuksi-ammattikorkeapintoihin/>)

Mayer, M., Eskelinen, J., Laasonen, V., Nyman, J., Valtakari, M., Ranta, T. & Yli-Koski, M. 2019. Työkokeilu TE-toimiston palveluna. Asiakkaiden, työkokeilupaikkojen ja TE-toimiston asiantuntijoiden kokemuksia työkokeilusta. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Artikkeliin viittaaminen

Haverinen, V., Ratia, A.-M., Poikolainen, J., Mölsä, E. & Viisainen, R. (2019). Polkuja ammattikielen oppimiseen ja osaamisen kuvaamiseen. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 10(5).

Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2019/polkuja-ammattikielen-oppimiseen-ja-osaamisen-kuvaamiseen> (<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2019/polkuja-ammattikielen-oppimiseen-ja-osaamisen-kuvaamiseen>)